

Verzuiling : logische evolutie of doelbewuste politiek ?

De verzuiling die in Vlaanderen steeds verder doordringt, wordt soms voorgesteld als een normale evolutie, waartegen dus weinig te ondernemen valt.

Dit verschijnsel dringt inderdaad in grote delen van ons maatschappelijk leven door, en de gebieden die daar vandaag nog niet aan onderhevig zijn, kunnen het morgen wel worden.

Daarenboven heeft de verzuiling in Vlaanderen nog een ander aspekt, en dat is het groeiend partijpolitiek karakter ervan. De "Christelijke zuil" is een CVP-zuil, de "socialistische zuil" een SP-zuil, de Liberale een PVV-zuil. Dat er tussen partij en zuil een nauwe band bestaat, is logisch te noemen. Er kan vandaag echter gesproken worden van een toenemend ingrijpen van de partijen in de zuilen, van een toenemend welbewust leiden van de zuilen vanuit de partijen. In het licht van de toenemende macht van de partijen over de zuilen en van de toenemende invloed van de zuilen op het maatschappelijk leven kan de vraag gesteld worden of de voortschrijdende verzuiling een "normale", "logische" evolutie is, of dat ze in tegendeel welbewust wordt gecreëerd of bevorderd door de partijen of door "sommige" partijen.

De toenemende rol van de partijen wat betreft het verlenen van "jobs" (vooral in openbare diensten) is gekend ; evenzo de sterker wordende invloed in verband met het toekennen van sociale woningen, en meer algemeen zelfs het controleren van een belangrijk deel van de sociale dienstverlening door de partijen.

In deze gevallen wordt niet zo dadelijk van de cliënt geëist dat hij zijn partijkaart op zak heeft (al hindert het natuurlijk niet), maar wel dat hij zich duidelijk tot de "zuil" bekent. Op deze manier werken de partijen verzuiling in de hand. En binnen die verzuiling vindt men hier al een aanwijzing dat de sterkste zuil de meeste voordelen haalt uit het systeem, omdat zij nu eenmaal het meest te bieden heeft. Die sterkste kracht is de CVP-zuil en het is dan ook die CVP-zuil, die vandaag in Vlaanderen de krachtigste motor is achter de verzuiling. Op verscheidene andere terreinen vinden we duidelijke voorbeelden terug van de doelbewuste verzuilingspolitiek van de CVP. Een eerste voorbeeld hiervan geeft de recente

geschiedenis van de Nederlandstalige Jeugdraad.

De wassende stroom niet-verzuilde organisaties en diensten in het jeugdwerk toont aan dat er - zeker op dat vlak - hoegenaamd geen sprake is van een logische evolutie naar verzuiling ; integendeel, de evolutie gaat daar de tegengestelde richting uit. In het "traditioneel" jeugdwerk, dat vooral de kinderen en jongeren van ongeveer 7 tot 18 jaar raakt, is er van oudsher een hegemonie van de christelijke organisaties. Dat overwicht bestaat vandaag nog steeds. Anders is het gesteld met het jeugdwerk dat de jongeren uit de categorie 14-21 jaar raakt. Voor die leeftijdsklasse heeft zich de laatste tien jaar een nieuwe vorm van jeugdwerk ontwikkeld (jeugdhuizen en jeugddiensten zijn hier van de opvallendste uitingen), die heel wat minder verzuild is. In de categorie 14-21 jaar moet de christelijke zuil vandaag vaststellen dat ze haar hegemonie langzaamaan verliest, en dit ondanks de aanpassing van het traditionele jeugdwerk aan nieuwere methodes, aan minder autoritaire en meer persoonsgerichte werkvormen.

Tegelijkertijd begint het "nieuwe" jeugdwerk zich ook meer en meer tot de jongere groep te richten. Kinderateliers doemen op en konkureren met het traditionele kinderwerk, kinderteaters, kinderkoren (traditioneel voorbehouden voor kerk en Kunst met zeer grote K, maar nu speelser, minder prestatiegericht) kennen een groeiend sukses. De christelijke zuil ziet ook hier haar hegemonie aangevreten. De rol van het buurtwerk is aan dit alles zeker niet vreemd. Zonder te beweren dat de christelijke zuil die aantasting van haar hegemonie met lede ogen moet aanzien, kan er toch gesteld worden dat ze geen passend antwoord heeft weten te bieden op deze nieuwe fenomenen.

Maar dat er naar gestreefd wordt, bewijzen de pogingen die gedaan werden met de herstructurering van de Nederlandstalige Jeugdraad de groei van de niet-verzuilde groep de pas af te snijden. Die poging ging eerst en vooral uit van de christelijke zuil, maar werd onvermoed hevig gesteund door de socialistische zuil, die zich ook in de hoek gedreven voelde door het nieuwe jeugdwerk.

De ervaringen rond de Nederlandstalige Jeugdraad

Op het vlak van de vroegere Nederlandstalige Jeugdraad (NJR) waren een belangrijk deel van de niet-verzuilde jeugdorganisaties en diensten gegroepeerd in de FOJOD (Federatie onafhankelijke Jongerenorganisaties en Diensten) ; een ander deel was in het geheel niet gegroepeerd en die organisaties zetelden gewoon als organisatie in de Jeugdraad, wat hen de naam super-onafhankelijken opleverde.

Die Nederlandstalige Jeugdraad had officieel als opdracht het verlenen van adviezen (aan de regering) voor aangelegenheden die de jeugd betroffen. Een belangrijk aspekt hiervan was natuurlijk het bepalen van de subsidieregeling. Gezien de grote afhankelijkheid van het jeugdwerk van subsidies, was (en is) er dus een verband tussen aanwezigheid binnen de jeugd raad en bestaansvoorwaarden van de organisaties.

Die vroegere NJR ging enkele jaren terug ter ziele en werd onlangs officieel

ontbonden door de voogdijminister Rika De Backer.

In de herstructurering speelde de Katholieke Jeugdraad (KJR) de belangrijkste rol, hierin bijgestaan door het Socialistisch Jeugdverbond (SJVb). De KJR en het SJVB bogen zich samen over het probleem en wat uit de bus kwam was een volledig anderssoortige jeugd raad, die niet langer toegankelijk was voor alle erkende jeugdorganisaties, maar waarin alle macht naar de zuilen werd geschoven. De nieuwe raad zou een soort "hoge raad voor de jeugd" worden, waarin de zetels (impliciet) verdeeld werden per zuil. Officieel zouden de leden aangeduid worden door de voogdijminister. Daarenboven was een afspraak gemaakt tussen KJR en SJVB, die er voor zorgde dat geen enkele beslissing kon worden getroffen tegen één van beide in ; zij zouden immers onder hun beide twee derde van de zetels innemen, het nodige aantal om een beslissing te nemen in de nieuwe Jeugd raad.

In de NJR zouden dus niet langer vertegenwoordigers van ORGANISATIES zetelen, maar enkel nog vertegenwoordigers van zuilen.

Het grote slachtoffer van deze nieuwe regeling was de hele stroming ongebonden organisaties (Fojoed en super-onafhankelijken), die op die manier in de kou kwamen te staan.

Het FOJOD zou men weliswaar niet kunnen weren, maar haar aanwezigheid zou duchtig beknot zijn. De super-onafhankelijken zouden, als totaal niet-georganiseerd, wel volledig buiten de prijzen vallen.

Voor de andere (partijpolitiek)-Verzuilde organisaties werd een minimum-aanwezigheid verzekerd, zoals voorzien in het cultuurpakt. Afgezien van het ondemocratisch karakter van een jeugd raad, waarin niet langer alle jeugdorganisaties kunnen zetelen en waarin de organen niet meer worden verkozen van onderuit maar worden aangeduid van bovenaf, zijn er dus twee aspecten die hier in het oog springen : het toekennen van alle macht aan de zuilen en de frontale aanval op de enige pluralistische zuil.

Dit plan, dat maar een ontwerp was vanwege KJR en SJVB, werd in eerste instantie in grote lijnen overgenomen door minister De Backer. Het is maar na een gecoördineerde actie van FOJOD, van de liberale en Vlaamsnationale groepen en van de Kommunistische Jeugd dat op een aantal belangrijke punten de oorspronkelijke plannen konden gedwarsboomd worden. Hoewel we nog niet over officiële en volledige gegevens beschikken, ziet het er naar uit dat de rol van FOJOD veel groter zal zijn en dat de inbreng van alle jongerenorganisaties via open werkgroepen toch grotendeels verzekerd zal zijn.

De bewuste verzuilingspolitiek uit de CVP-hoek blijkt dus grotendeels gefaald te hebben, maar dat neemt niet weg dat die bewuste en agressieve politiek bestaat en dat ze, zeker in dit geval, als wapen gehanteerd wordt om de hegemonie van de christelijke organisaties te bewaren.

Het onderwijs : zuiltje roer mij niet

Een tweede belangrijke aanduiding van die bewuste verzuilingspolitiek van de CVP betreft het onderwijs.

Een belangrijk deel van de kracht van de christelijke zuil berust op het feit dat zij,

als enige zuil, over een eigen onderwijsnet beschikt. In dat onderwijsnet worden de kinderen en de jongeren de zuil binnengeloodst, eerst door de band schooljeugdbeweging, later door de rekrutering binnen de school voor de christelijke socio-kulturele organisaties en de vakbond. Toppunt van agressiviteit vanwege de CVP op dit vlak waren wel de propaganda-lessen van Euro-kandidaat Tindemans in mei '79. Dit alleen moet al duidelijk genoeg aantonen welk belang de CVP heeft bij dat eigen schoolnet.

Naast de katholieke school heeft weliswaar het officieel onderwijs een plaatsje onder de zon verworven, maar daar kan - vanwege de "neutraliteit" - geen sprake zijn van het binnenloodsen van leerlingen in een zuil, laat staan dat een partij er rechtstreeks propaganda zou mogen maken.

De huidige situatie is dus zeer favorabel, èn voor de verzuiling, èn voor de CVP. Als alternatief voor deze toestand (die onnodige en schadelijke muren optrekt tussen de jongeren) wordt sinds meer dan tien jaar de pluralistische school naar voren geschoven. Op de details van wat die school wel zou zijn, kan ik hier niet ingaan, maar belangrijk is in elk geval dat kinderen en jongeren, wat ook hun ideologie (of die van hun ouders) moge wezen, er SAMEN zouden opgroeien en er vrijelijk voor hun overtuiging zouden kunnen uitkomen.

Lange tijd heeft de CVP (onder druk van de CVP-jongeren) de pluralistische school lippendienst bewezen; de uitwerking van dit alternatief werd echter steeds door de CVP in de regering gesaboteerd.

Nu Tindemans' volgelingen het roer bij de CVP-jongeren in handen hebben genomen, is het echter ook met de mooie woorden gedaan en luidt het nieuwe CVP-standpunt dat de pluralistische school mag bestaan, maar dan wel NAAST de katholieke school.

Geen reactie ditmaal van socialistische zijde die, voor zover ze deze evolutie opgemerkt heeft, de zaak onbegrijpend aankijkt en de oude principes ver achter zich heeft gelaten.

Wel reactie daarentegen uit liberale hoek. De PVV heeft, onder druk van de PVV-jongeren, beslist het officieel onderwijs verder te verdedigen, maar onder-tussen alvast te denken aan een net van privé-scholen, waarvan ze zegt dat ze bij voorkeur pluralistisch zouden moeten zijn, maar waarvan tegelijkertijd wordt toegegeven dat ze een antwoord moeten zijn op het gebrek aan mogelijkheden voor de liberale ideologie om zich in het huidige systeem te uiten. Een verklaring voor deze houding kan wellicht gevonden worden in het feit dat, naast een grote katholieke onderwijszuil, een kleine maar elitaire liberale zuil goede kansen zou maken.

Langs Volksunie-zijde schijnt omtrent deze evolutie grote verwarring te bestaan. De VUJO bepleit actief de pluralistische school als éinig net, terwijl de VU nog steeds tracht een voetje in het katholiek onderwijs te krijgen. Langs kommunistische kant wordt principieel vastgehouden aan de pluralistische school en is vooral de kommunistische jeugd op dit vlak actief.

Ook op dit zeer belangrijke vlak blijkt de CVP dus een sterke verzuilingspolitiek te voeren en dit met tamelijk sukses, vooral dan omdat de huidige situatie in haar voordeel speelt en het alternatief nog te onsamenhangend is om voldoende tegen-gewicht te vormen.

Ik zou nog kunnen doorgaan met voorbeelden aan te geven van de doelbewuste verzuilingspolitiek van de CVP. Als voorbeeld zouden nog de media (en dan vooral de BRT) kunnen aangehaald worden, waar ook alle macht aan de (partij)-zuilen is toevertrouwd en waar die zuilen een steeds grotere invloed trachten te krijgen op de eigenlijke programma's. Ook hier met de CVP op kop, de SP als brave meeloper en met de liberalen op vinkeslag voor de zendgemachtigde verenigingen. In dit verband valt ook te twifelen aan de KP-houding terzake, die de verzuiling niet daadwerkelijk bestrijdt en haar reserves vooral richt op het gebrek aan garanties voor zichzelf.

Het cultuurpakt en de CVP-hegemonie

Uit al het voorgaande blijkt duidelijk dat het antwoord op de vraag "verzuiling : logische evolutie of doelbewuste politiek ?" ligt in de doelbewuste politiek, vooral van de CVP die er alles bij te winnen heeft, maar ook van de SP die hoopt haar "tweede plaats in het algemeen klassement" te kunnen behouden, maar die uiteindelijk het meest te verliezen heeft bij deze strategie.

Het valt ten andere op te merken dat de "OPERATIE DOORBRAAK" ook in dit kader past, maar dat we hierbij een agressievere opstelling van de SP vaststellen die in rechtstreekse concurrentie gaat met de christelijke zuil, wat volgens mij een onmogelijke opdracht is.

Bij dit alles valt een tweede interessante vraag te stellen. Wat met het cultuurpakt ? Is het cultuurpakt, zoals algemeen wordt aangenomen, een overwinning voor de democraten en vooruitstrevenden op de hegemoniedrang van de CVP, of is het integendeel een geschikte basis om de CVP-hegemonie verder uit te bouwen ?

Door deze vraag op te werpen, wil ik geen afbreuk doen aan de positieve (en in de praktijk bewezen) waarde van het cultuurpakt, wat betreft de bescherming van de ideologische minderheden in Vlaanderen.

Maar een eerste belangrijke tekortkoming van het cultuurpakt ligt hierin dat enkel IDEOLOGISCHE minderheden worden beschermd. In het geval van de Nederlandstalige Jeugdraad zou het cultuurpakt niet geholpen hebben om de rechten van de niet-verzuilde organisaties te doen eerbiedigen. Om van de bescherming van het cultuurpakt te kunnen genieten MOET je tot een zuil behoren. Onrechtstreeks (of rechtstreeks ?) werkt het cultuurpakt de verzuiling dus in de hand. Dit lijkt mij geen "onvolkomenheid" van het cultuurpakt, maar een fundamentele fout.

De fundamentele verzuilingspolitiek van de CVP wordt door het cultuurpakt wettelijk bekrachtigd. De hegemonie van de christelijke zuil wordt er door versterkt. De garanties die het cultuurpakt de andere zuilen biedt, zijn dat deze mogen blijven voortbestaan ALS MINDERHEDEN, terwijl de CVP alle troeven in handen houdt om haar macht uit te breiden ten koste van de kansen op een werkelijk ontzuilde, pluralistische maatschappij.

Natuurlijk is het cultuurpakt niet de almachtige God, en het is ook niet omdat het pakt bestaat dat de CVP ééns en voorgoed haar verzuiling aan Vlaanderen

kan opleggen.

Er bestaat vandaag op een aantal gebieden, en zeker onder de jongeren, een groeiende wil om de verzuiling te doorbreken. Die wil valt niet enkel te bespeuren bij die jongeren, die zich niet in een zuil herkennen, maar ook binnen groepen die zich binnen één of andere zuil situeren. Er bestaat geen vanzelfsprekend verband tussen het kiezen voor een zuil en het kiezen voor verzuiling. Een voorbeeld hiervan werd zeer expliciet gesteld door de KAJ, die in haar manifest '79 een oproep lanceerde tot eenheid van de arbeiders over de zuilengrenzen heen.

De bestaande wil tot ontzuiling wordt politiek bestreden (en soms met zeer doeltreffende middelen) vanuit de CVP-hoek.

Hiertegenover hebben de vooruitstrevenden (waar ze zich ook bevinden) de boeiende taak de ontzuilende stroming te helpen versterken, niet door ze te willen binnenhalen, maar wel door te zorgen voor een vruchtbare bodem.

Jan Turf